

Деякі відмінності за результатами бонітування були виявлені у тонині вовни по групах. Так, у цілому, тонина вовни по всіх трьох групах не виходила за межі стандарту по породі, маючи найбільший відсоток (66–80 %) 60 якості, але у дослідній групі була присутня незначна частка ярок з більш грубою вовною 56, 56–58 якості, якої не було у контрольній групі та групі ярок із господарства.

При вивченні відмінностей ярок, що прийшли в охоту, були запліднені й окотилися від тих, що не запліднилися, було виявлено, що ярки, які котилися, переважали ярок – аналогів дослідної групи за живою масою на 2 кг у середньому, мали вищий бал за конституцією, більшу середню довжину вовни та кращі на 0,3–0,5 бала оброслість спини і черева. Суттєвих відмінностей за настригом, що був майже рівний, не було виявлено, але вирівненість вовни та складчатість шкіри в ярок, що котилися, дещо поступалися аналогічним показникам у тих тварин, що ознак статевої зрілості в перший рік не проявили.

У цілому, аналіз основних показників продуктивності за даними бонітувального ключа указує на чітку тенденцію, що в перший рік мають змогу досягти статевої зрілості лише найкращі за комплексом господарськи бажаних ознак ярки, що відрізняються не тільки високою інтенсивністю росту та розвитку, але й змогою, без шкоди для подальшої продуктивності виносити й народити повноцінне потомство у 15-місячному віці.

Такий висновок підтверджується й аналізом класу тварин усіх трьох груп за результатами бонітування: у дослідній групі доля ярок класу еліта за результатами бонітування склала сто відсотків, проти 93,3 % у контрольній та 72,2 % у господарстві.

Виходячи з результатів бонітування трьох різних груп, можна зробити такі висновки:

1. При підвищеній повноцінності годівлі якість, продуктивність та племінна цінність ярок, що в перший рік життя були використані у відтворенні стада, не погіршуються.

2. Проведений експеримент підтвердив відсутність негативного впливу раннього запліднення на бонітувальний клас ярок, здатність запліднюватися у перший рік життя можна занести до списку господарськи корисних ознак, за якими можна визначити бажаний тип тварин та вести подальшу селекцію з урахуванням цієї ознаки.

3. Завдяки проведеному досліді вперше було узагальнено основні вимоги до ярок, придатних для раннього застосування у відтворенні. До бажаного в нових виробничих умовах типу овець прекокс мож-

на віднести добре розвинених ярок, які перевищують ровесниць за живою масою, з відмінними екстер'єром та конституцією, з доброю або високою оброслістю спини та черева, невисокою складчатістю шкіри та вовною 58–60 якості. Ці ярки повинні характеризуватися доброю інтенсивністю росту та розвитку, щоб у віці 6–9 міс. мати живу масу понад 32–35 кг і мати змогу прийти у статеву охоту й успішно запліднитися до 10–12-місячного віку. Врахування цих вимог у селекційній роботі зі стадом дасть змогу отримати в короткий строк стадо овець, добре пристосованих до змінених вимог щодо виробництва вівчарської продукції.

УДК 636.92.06.082 : 575. 2

Є. М. РЯСЕНКО

Інститут розведення і генетики тварин НААН України

НОРКІВНИЦТВО – ЕТАПИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ

У 1928 р. з Канади, а в 1929 р. зі США до колишнього СРСР було завезено перші дві партії диких темно-коричневих американських норок. Саме з цього поголів'я розпочалося становлення норківництва. М. Д. Абрамов (1974) виділяє три періоди у становленні і розвитку цієї галузі:

✓ *перший* – період одомашнення диких темно-коричневих американських норок (*Mustela vison* Schr.), який тривав від 1928 р. до 50-х років минулого століття;

✓ *другий* – період нарощування товарних стад, увезення із-за кордону кольорових типів норок, що тривав до 60-х років ХХ ст.;

✓ *третій* – період інтенсивного розведення кліткової норки, коли в кінці 70-х і у 80-ті роки галузь набирала швидких темпів розвитку.

Усі ці роки, на тлі планової економіки, були найсприятливішими не тільки для норківництва, а і в цілому для галузі звірівництва. Головне завдання галузі у ті часи, полягало у покращанні якості хутра, підвищенні продуктивності тварин, розширенні кольорової гами норок. Однак у кінці ХХ і на початку ХХІ ст. відбулися кардинальні зміни в економіці, які торкнулися всіх галузей народного господарства України, в тому числі і норківництва.

В останньому десятиріччі ХХ ст., у період розпаду СРСР, між республіками були розірвані економічні зв'язки, зазнав краху внутрішній кооперативний ринок племінних тварин, молодняку, кормів, капіталу. У вищезазначені роки (1991–2000) надприбутковий хутровий бізнес зазнав значної скрути і потерпав від нестачі як кормів, так і грошей, виробництво продукції галузі стало не ефективним.

Оскільки корми у структурі собівартості шкурки норки становлять 60–65 %, то за браком коштів норки фактично гинули з голоду (з інтерв'ю Д. Ю. Ховайла, 2009). Це відразу ж позначилось на репродуктивній здатності тварин. Відбулося різке скорочення поголів'я (Мирось та В. В. ін., 2000), що призвело до банкрутства і закриття господарств.

У період занепаду з 16 великих звірогосподарств України з вирощування норки і виробництва хутра, які функціонували за радянських часів, залишилося тільки чотири. Поряд з великими комплексами, існували ще й невеликі звіроферми різних форм власності – радгоспні, колгоспні, кооперативні тощо. Вони також зазнали краху і були ліквідовані. Вироблення хутрової продукції з 2 млн шкірок упало до 200 тис. і у 1999 р. шкіркову продукцію держави визнали «сировиною критичного імпорту» (Баляс З., 2001). Тому це десятиліття ми виділяємо як *четвертий період* – *період занепаду галузі* не тільки норківництва, а й взагалі звірівництва України.

Після періоду занепаду галузі, коли зазнали краху основні великі звірокомплекси, що налічували до 100 і більше тисяч голів звірів, за перше десятиріччя ХХІ ст. галузь звірівництва України, хоча і повільно, але почала відновлюватися. Цей етап характеризується переходом більшої частини галузі у приватну власність та у спільні підприємства з іноземними інвестиціями, побудовою невеликих та відновленням законсервованих ферм, зростанням чисельності звірів, пристосуванням їх до нових технологічних умов існування, а також акліматизацією нових типів.

Відродження хутрового бізнесу наразі відбувається розведенням норок не тільки американо-канадської, а й скандинавської селекції – зокрема генотипів: scanbrown, scanblack, sapphire, pearl та махоган і блеккрос тощо.

Норківництво завжди було і залишається в Україні найбільшим виробником хутрової продукції (до 90%) та реалізації племінного молодняку.

Племінний потенціал норки України зосереджено у племінних заводах (ПЗ) та племінних репродукторах (ПР). За даними Державного

племінного реєстру України, за період 2002–2009 рр. простежується тенденція до нарощування загальної кількості поголів'я норок. До 2007 р. поголів'я тварин зростає від 52981 до 145759 гол., що становить збільшення звірів у 2,75 раза порівняно із 2002 р. і в 4,55 раза порівняно з 2004 р. Починаючи з 2008 р. відбувається зниження поголів'я, що досягло у 2009 р. 92522 гол., тобто мінус 53237 гол. порівняно з 2007 р. Це зниження поголів'я тварин можна розцінити з двох точок зору, як стабілізацію галузі або ж як її новий економічний спад (2009).

Наразі в Україні налічується 4 племінні заводи: «Переяслав-Хмельницький звіроплемгосп», СП «Ізюмське звірогосподарство», «Краснолиманське звірогосподарство облспоживспілки» та ТОВ «Галичхутро».

У племінному заводі «Переяслав-Хмельницький звіроплемгосп» загальна кількість племінних тварин основного стада трьох типів (СТК, сріблясто-голуба та переяславська норка) на початок 2009 р. становила 14368 гол. Вихід шенят на основну самицю у переяславської норки – 5,1, у СТК – 6,0, у сріблясто-голубої – 4,9 гол. Жива маса молодняку у віці 6 міс. усіх типів коливається в межах 2700–2800 г.

ТОВ «Галичхутро» має два статуси, як племзавод по норці СТК (14350 гол., вихід шенят на самицю 5,0 гол.), і як племрепродуктор по норці сапфір (відповідно 1627 та 4,1) та сканблек (відповідно 2254 та 4,4 гол.).

У спільному підприємстві ПЗ «Ізюмське звірогосподарство» загальна кількість норки СТК становить 5420 гол. Вихід шенят 5,0 гол.

У ПЗ «Краснолиманське звірогосподарство» облспоживспілки загальна кількість норки СТК становить 6048 гол., з них 1008 самців та 5040 самиць. Вихід шенят 5,6 гол. на основну самицю та доволі великий молодняк, жива маса якого у 6 міс. сягає 3000 г.

Одним з найбільших племінних репродукторів наразі є звірогосподарство «Золотоніське», де загальна кількість тварин основного стада досягла 19800 гол.

Залишається потужним племрепродуктором і звірогосподарство «Черкаське», що налічує більше 6 тис. племінних норок основного стада. Вихід шенят у господарстві 5,1 гол. на одну самицю. Жива маса молодняку у віці 6 міс. – 3200 г.

Таким чином, норківництво України з великими потугами поступово відроджує свої пріоритети. Тому вважаємо, що в хутровому звірівництві з початком ХХІ ст. наступив новий – *п'ятий період* – *період відновлення розвитку галузі*.